

„СЬВІТОВІ ПЕРЛИНИ“.

о 2. Серія І. Книжка 2.

Джіовані Чіамполі.

СІЛЬСЬКА ВЧИТЕЛЬКА

ОПОВІДАНЄ.

Переклад з італїйського.

ЦІНА 10 ЦНТ.

АДОМ ТОВ. „ПРОСЬВІТА“ В АМЕРИЦЇ.

1914.

друкарнї „Свободи“ 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

„СЬВІТОВІ ПЕРЛИНИ“.

Число 2. Серія I. Книжка 2.

Джіовані Чіамполі.

СЇЛЬСЬКА ВЧИТЕЛЬКА

ОПОВІДАНЄ.

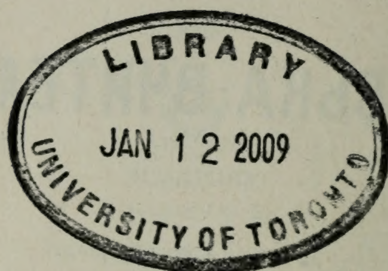
Переклад з італїйського.

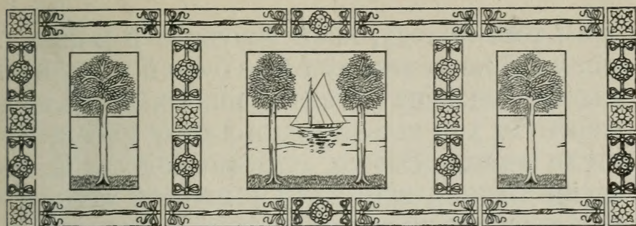
ЦЇНА 10 ЦНТ.

НАКЛАДОМ ТОВ. „ПРОСЬВІТА“ В АМЕРИЦЇ.

1914.

З друкарнї „Свободи“ 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

LIBRARY
JAN 1 2 2009
UNIVERSITY OF TORONTO

СІЛЬСЬКА ВЧИТЕЛЬКА.

Оповіданє Джіовані Чіамполі*).

I.

Коли вона їдучи верхом на ослици, під'їздила до села, то була подібна на утоплену, яку тільки що витягли з води: лютий холодний дощ промочив наскрізь всю її одіж. Але

*) Джіовані Чіамполі — відомий італійський письменник. Написав він чимало оповідань, повістий та поезій. У більшости своїх творів Чіамполі переважно змальовує ті боки житя, що торкають ся громадських інтересів. В наведенім оповіданю, що подаємо тут трохи скороченим, цілком правдиво росказано про житє італійських народних учителів, що дуже часто перебувають в невимовно тяжких обставинах.

крім того холоду, який почувало її мокре тіло, у неї не менше холодно було й на души. В сьому селї вона не знала нїкого, не мала де переоути хоч кілька годин і тому мусїла їхати до корчми. Важко, дуже важко було їй, молодій дївчинї, відважитись шукати захисту в такім неблагочестивім місци. Та більше нічого було робити і вона вступила в корчму.

У великій хатї коло печи, сидїло з десятеро людий; вони забавляли ся в карти і, мов воду, безупинно пили вино. Дївчина несьміло увійшла в хату, не знаючи, куди подїтись. Вона стала в найблизший куток і, озираючись навкруги, шукала очима шинкарку, що саме на той час вийшла з хати. Дївчинї ставало моторошно: її лякали величезні постатї чужих їй селян з розкудраними бородами та яструбовими очима, якими вони ніби наскрізь пронизували подорожну. Густий тютюновий дим та задуха не давали їй дихати і їли очи до сліз. Вона вже не мала сили стояти на ногах і, злегка похитнувшись, торкнула ся рукою о плече одного з бородачів.

— Ну! Якого там чортового?.. — гукнув той, озирнувшись, але лайка застрягла в його горлї, коли він побачив бідолашну дївчину, що стояла блїда, як полотно. Він підвів ся і, хоча й з неохотою, але віддав їй своє місце перед вогнем, а сам пішов у куток до товаришів, що пили вино.

Дівчина примостилась біля вогню, силкуючись по змозї займати менше місця; вона сумно похилила голову на груди, і сльози потекли по її щоках.

Підвівши голову, вона помітила якусь чудернацьку постать, одягнену в брудне шматє, яка сиділа біля печи, скорчившись так, що колїна підпирали бороду. То був старець, якому, очивидячки, дозволили погрітись біля огню. Побіч його на долівцї лежав великий пес в широкім нашийнику. Старець мав довге розпатлане волосє, сидів мовчки і пильно дививсь на дївчину своїми жовтими очима. Зустрівши його погляд, вона знову відвернулась на бік і побачила, що біля старця лежало ще кілька селян, які голосно хропіли під шум дощу, що лив, мов з відра.

І від того, що все тут було таке чуже та непривітне, від того, що за вікном безперестанно торохтїв дощ, що її втомлене довгою подорожию і промокле тїло трясло ся від холоду, — туга, мов гадюка, залазила їй в душу і давила її, як важкий гнет. Їдучи сюди, вона сподївала ся найти на селї теплу, гарну кімнатку, привітних веселих людий, — алеж тепер вона сидить у якімсь шинку, поруч з пяницями та жебраками, що оглядають її з самою безсоромною цїкавістю. І сї пильні погляди трівожили її більше, нїж навіть мокра одежина, яка поприлипала до тїла і від якої було так холодно. Їй бажало ся кудись втїкти, вибігти на чисте повітря, куди небудь,

аби тільки далї від сеї чужої хати, від всього того, що є навкруги. І мов бідна дитинка, що кличе неньку, але ненька її не чує, вона благала Бога: „Господи! Красше-б Ти послав менї смерть!“...

Тим часом селяне пили й весело гомонїли, гукаючи пяними голосами на хазяйку, що десь забарила ся.

Нарештї зявилась і хазяйка.

— А він ллє, а він ллє!... Христос милосердний! І коли вже воно й перестане отой дощ?!.. До льоху всього два ступнї, а всю до кісточок промочило! — говорила вона, входячи в хату.

Селяне оточили її з усїх боків. Хазяйка поставила на стіл принесені з льоху, дві величезні баньки з вином, висмикнула спідницю і штовхнула ногою старця, що сидів біля вогню.

— Гей ти, чортове насїнє! Все куняєш? Пора й честь знати — всякій свинї борщу з кашею не настарчиш ся. Ви, дядьки, розливайте самі вино, — я вам вірю, — а сама я тим часом хоч трошки погріюсь; чисто задубла.

Жебрак, збудивши свого собаку, попростував до дверий, поглядаючи скоса на вчительку, що тепер заговорила з хазяйкою.

— То ви, панночко, вчителька? Так... так... Я чула, що ви маєте приїхати. Ой, погано тепер на сьвітї Божому! Та ще й оттака негода!

Дівчина силкувалась привітно усьміхнутись, відповідаючи на її слова, а потім спитала:

— Скажіть, будьте ласкаві, де я могла-б спочити? Я дуже втомилась, та й промокла.

— Ох, люба моя панночко! Та де-ж менї вас подїти? У нас окрім сїна в клунї немає нїчого; та хиба де сїнничок може знайшов би ся, а більш нїчого немаю вам дати.

Одначе, подумавши трохи, вона похитала головою й додала:

— Ось що, панночко! У мене є моє власне ліжко. Таке, як слїд. То чи не спали-б ви вкупі зі мною? Чоловік і на соломі в стайнї виспить ся. Він до сього звик. А ви, коли забажаєте, то вже якось примістите́сь...

Дівчина з охотою, навіть з радістю згодилась на се і пішла до хазяйчиної кімнати.

Темна, невеличка кімнатка хазяйки була на першім поверсї будинка. На глиняній долівцї стояло високе й просторе ліжко, займаючи мало не півсьвітлицї. На поломаній жарівницї, що стояла серед хати, тлїло вуглє і від сього в хатї був важкий й чадний воздух. Але вже саме те, що тут не було нїкого, що можна було лягти й розправити стомлені кістки, трохи заспокоювало вчительку. Вона оглянула стїни з рушницями та деревяним хрестом, біля якого висїли два волові роги, нашвидку скинула свою мокру одежину і за хвилину вже спала. Коли вона прокинулась,

була ще глуха ніч, але вже їй не хотілось спати. Думки роїлись в голові одна за другою і вся її гірка доля, час за часом, проходила перед її очима. Згадала вона, як давно-давно, коли вона ще була зовсім малою, помер її батько-офіцер, а потім швидко хороба положила в домовину й маму; згадала, як потім її з ласки приняли до школи, де треба було добре, добре вчитись, бо инакше-б її не держали... Але-ж, як не гірко було там дівчині, — все таки вона завжди мала шматок хліба і свій малесенький куточок. За те, коли вона скінчила школу і придбала право бути вчителькою, вона стратила й те, що мала в школї, бо вже далї не могла там лишати ся, а повинна була йти на власний хліб. Самітна напів-голодна, без приятелїв, без батька та матери вона довго шукала собі роботи... І тільки нарештї їй пощастило ся: окружна шкільна рада призначила її бути вчителькою в тім селї.

Та тільки, чи то-ж щастє? Громада сього села вже кілька лїт рішучо відмовляла ся заводити в себе жіночу школу, бо темні селяне гадали, що бабське дїло — се варити кашу, а не возити ся з якимись книжками. І тепер, коли до них дійшла чутка, що із староства їм призначено вчительку, вони були дуже незадоволені. Але-ж вчителька нїчого про те не знала. Вона мріяла, що в її школї будуть щебетати веселі гарненькі дївчатка, що вона буде їх пестити, милувати і за се матиме пев-

ний шматок хліба та й з них виховає добрих людий...

І от — замість сього — тяжка подорож на ослиці під дощ та холод, зустріч з чужими, суворими людьми, нічліг в шинку, де їй, мов милостиню дають дозвіл лежати на чужім ліжку. Була хвилина, коли сльози так здушили їй горло, що вона ледве не заридала. „Мамо, мамо! — шепотіла дівчина: — навіщо-ж ти покинула свою доньку саму-самісеньку? Чому не прийдеш поратувати її в лихій годині?!“... Але ненька не відкликалась, і тільки рясний дощ торохтів по даху та десь за стіною, в стайні тупотіли коні та одноманітно жували сіно...

II.

Розвиднілось. Шинкарка принесла висушену одіж та маленький кошик, в якім містило ся все вчительчине богацтво.

— Ну, панночко, то коли хочете поговорити з війтом, так йдіть швидше, — казала господиня, — бо він як піде на олійницю, той до смерку його не дочекаєтесь.

Вчителька хутко зняла ся з ліжка й почала одягатись.

Тим часом шинкарка, — яка хоч і здавала ся грубою та сердитою, але мала дуже добре серце і жаліла сердешну дівчину,, — покликала старця Чіку-Нано, що вже сидів

у корчмі з своїм собакою, і звеліла йому показати вчительці дорогу до старшини.

Довгими, брудними вулицями вони дістались до чималої камениці. В сїм напів розваленім будинку давнійше був монастир, а тепер жив старшина.

Війт приняв її дуже зимно. Сей товстий та грубий чоловік поводив ся з дівчиною наче й справді не аби яке начальство, він навіть не глянув на неї, не кажучи вже про те, що не попросив сісти. Мовчки взяв він папір від окружної ради, глянув на нього й зразу-ж почав лаятись на порядки, що тепер позаводились в старостві. „Призначають вчительок, не спитавшись навіть, а вони нам зовсім не потрібні, бо ніхто в нас і школи тої не бажає. Та коли-б і школа була, то й свої-б учительки найшли ся, яких і тутешні люди знають... А то нашлють кого й що!“

Він підвів голову й побачив перелякану, тремтячу дівчину.

— Звісно, я вас відси не вижену, — сказав він, — але-ж не можна зробити все в одну мить. Я обміркую, напишу, куди слїд...

— Бачите, пане-добродію, — несьміливо промовила вчителька, — я людина бідна, самітна нікого тут не знаю. То чи не можна-б просити у вас поради: де-б менї знайти кімнату, та щоб ви потурбувались за школу.

Обличе війта повеселійшало: у нього були дві власні, ні на що нездатні халупки,

які він і задумав віддати під школу та під домівку вчительки.

— Ну, та гаразд якось то буде; розміркуємо. А ви заскочте завтра.

Коли вона, стурбована тим, що почула від війта, прибігла до корчми, туга знову обхопила її душу. Після розмови з війтом, вона довідалась, що вона тут не тільки всім чужа, а навіть і непотрібна. Уткнувшись головою в подушку хазяйчиного ліжка, вона лежала нерухомо, думаючи про свою гірку долю.

А тим часом до шинку сходила ся ріжна зволоч, яка не мала що робити та тільки заглядала по чужих горшках, і розпитувала шинкарку про вчительку: відкіль вона приїхала, скільки має років? Як її звати; де вона найме собі домівку?

— А, бодай вам заціпило! — лаяла ся хазяйка, — так нюшать, мов тії пси. Йшли-б красше до своїх жінок та й базікали-б з ними, а у мене нема часу язиком горох молоти.

І цікаві ледацюги виходили ні з чим з корчми, і вже за се починали гніватись на вчительку: „чи, бач пак, яка пані! Не можна про неї й слова сказати?“...

III.

Цілий тиждень довело ся учительці перебувати в шинку. Богато разів вона ходила до війта, але з того не було великого хісна. Війт не дуже квапив ся, та до того він ще й

вагав ся: йому й хотїло ся наняти свої буди, але-ж місцевий сьвященик та аптикар весь час переконували його, щоб він не пускав учительки. Річ в тім, що у сьвященика була небога, яку він мріяв зробити вчителькою в сім таки селї; аптикар же мав дочку, яку тож сподївав ся бачити тут же таки вчителькою. Тому вони оба були страшенно обурені, що замість їхньої родини, посада учительки достанеть ся якійсь пройдисьвітцї, що прийшла не знать з відки і має намір вирвати ласий шматок хлїба у їх дїтий. Але як не вговорювали вони війта, він все-ж таки надумав приняти вчительку, кажучи, що в осени він її вижене, як тільки приїдуть з науки сьвященика небога та аптикарева дочка.

Будинки війта вже мало не розвалювались і тому їх треба було трохи підлатати. Куплено два відра вапна яким побілили вохкі мури халупок, і не встигло вапно висхнути, як вчителька мусїла перебратись до своєї нової домівки. Не важко її було перевозитись: старець Чіку-Нано взяв під паху її кошик, попрощалась вона з шинкаркою, яка не схотїла брати від неї гроший за мешканє, а навіть ще й обіцяла, коли буде треба, позичити, — і вони пішли до дому.

Будинок, де повинна була жити вчителька, мав два поверхи: на долинї була маленька кімнатка, з глиняною печию до вареня, біля сїний; з тої-ж хатинки йшла сторчова драбина в гору — в спальню. В хатах не було

ні стільця, ні ліжка, тільки голодні миши вганялись по кутках, і стояв важкий, вохкий дух.

— Ох, богато доведеть ся попалити хмизу, щоб вона висхла, — казав старець оглядаючи кімнату.

Дівчина нічого не відповідала й пішла на гору. Вона станула при вікні і, дивлючись на чорне поле, що тягло ся геть аж до далекого темного лїсу, замислилась. Невеселою уявляла ся будучність серед отсих голих, стін: страшна гірка вбогість без просьвітку, без надії на красшу долю...

Тим часом внизу зібрало ся кілька баб. Вони гомоніли з Чіку-Нано, що притяг відкись оберемок хмизу й розпалював огонь. Одна баба принесла столець, друга сінник. Через який час шинкарка прислала подушку, покривало та мідяний каганець. Дівчинї спершу було навіть соромно, що чужі люди, наче милостиню, приносять їй ріжне збіже. Але-ж баби говорили з нею ласкаво й щиро і їй трохи полекшало на серці. Вона сіла на однім з принесених стільців і почала розмовляти з дівчатками, що поприходили з матерями...

— От, поприводимо їх до вас у школу, панночко; а ви вже їх доглядайте... Ми вам за се віддячимо, як уміємо, — гомоніли баби, розставляючи по хатах добро.

Учителька трохи погріла ся біля печи де не так гуляв холодний вітер, що аж сви-

став крізь щілини у вікнах; найшла хустку і вкупі з Чіку-Нано пішла дивитись на школу. До школи треба було йти аж на другий кінець села. Соромлячись іти селом, де на неї тикали пальцями та пильнували кождий її рух, вчителька попросила старця провести її до школи манівцями по за селом. Довго йшли вони, вязнучи в болоті, поки дійшли до будинку, де повинна була міститись школа. І сей будинок в середині був не красший за її домівку: не дивлячись на вапно, по кутках зеленіла плїснь на стїнах були потьоки від вохкости. Саме в школї був війт, який доглядав майстрів, що розставляли шкільні річи: дошку, на якій пишуть крейдою, столик для вчительки, стілець.

— Ну, здаєть ся, все гаразд? — спитав він, не повертаючи голови до вчительки і не виймаючи з рота люльки.

— А ще-ж лавки для дітий, каламар, книжки, папір, мапи?

— Чи бач пак. Чи вже й не забогато? Коли-б то все те робити, що ото ви наказали, то ми всю громаду дїдами зробимо. Буде й сього; скажіть спасибі, що приняли, та таку кімнату призначили для школи!.. А від вас богато не спитають: аби навчили дївчат закону Божого та як треба панчохи плести, — а на читанє та писанє часу богато тратити не варто...

Коли вчителька повернулась до дому, і , застала в себе шинкарку.

— А я сьогодня цілий день про вас згадувала, — казала стара жінка, — і отсе прийшла вам сказати, що буду варити вам страву...

— Спасибі вам, які-ж ви добрі!

— Та, чого там добра!.. Я вже вам казала, що ви менї подобали ся, то й хочу стати вам в пригоді... Була колись і в мене донька; от така тонесенька та білесенька, наче прозора, мов теє скло... Забрав її Господь, — заплакала шинкарка — немає більш моєї Мени!.. Коли-б вона була жива, то й вона-б вам допомогла... А ви, панночко, не сумуйте; якось то Біг дасть... Звісно, село наше дике; старих людий не слухають, всім крутії орудують... Ну, та все-ж таки й вони не бусурмени... А ви менї так мою Мену нагадуєте, що як гляну на вас, то наче й бачу її перед очима...

Шинкарка розмовляла ще який час, лишила вчительці кілька горняток і пішла до дому. Почало смеркати; пішов і Чіку-Нано, і вчителька лишилась сама в своїм непривітнім гнїздї.

IV.

Кождого ранку, о осьмій годинї, вчителька ходила до школи, де звичайно її вже чекали кілька дївчаток. Кожда школярка повинна була приносити з собою палива для школи: хто — ломаку, хто — трісок, хмизу,

корп або якого бадиля, так само як всї лавки та стільцї для себе понаносили теж самі дїти. Вчителька доглядала, як топили грубу, і після того починала ся наука. Але-ж і наука не могла йти гаразд; часто вчителька бачила, що дїти її не розуміють, а старші, то й зовсім не слухають, або навіть і глузують з неї, і за сим галасом, суванєм чобітьми, гуркотом, не можна було чого й навчити.

Або саме серед урока приходила яка баба й віддавала старшенькій дочцї немовлятко, щоб не брати його з собою на роботу. Заводили до школи й инших малїсеньких дїтий, коли їх нїде було подїти. Звісно, сї вже й зовсім не слухали, галасували, заважаючи працювати, бо їх треба було доглядати. І замість того, щоб бути тільки вчителькою, біднїй дївчинї доводило ся бути заразом і нянькою.

Але учителька мусїла коритись, бо на кождім кроцї їй нагадували, що громада не дурно витрачає гроші на неї та на школу, і тому кождий селянин має право користуватись з її послуг. І, хоча вона мовчки корилась всьому, в селї її не любили. Заможні — за те, що вона не ходила до них розводити теревенї, через що вона здавалась їм гордою; инші жінки, чуючи про неї ріжні нїсенїтницї, теж ставились до неї ворожо. А всяких вигадок та пльоток розказувалось про неї силу. Пильнували її кождого руху, знали, що саме стоїть у якому горщеняти бажали в кождім вчинку дївчини добачити щось лихе.

Коли бачили, що вона стоїть біля вікна, то казали: „бач, виглядає коханця!“ Коли помічали, що дівчина плакала, гадали: „еге-ж, сумує; не їде!“Казали, що вона не вірить вБога, бо ще ні разу не говіла, а хотяй й приходила що-неділї в церкву, то аби тільки очи людям відвести; бачили, напевне бачили, що в пятницю вона їла мясне. І сих брехень, що мов зашморгом затягли все житє беззахистної дівчини, все побільшувалось, дякуючи сьвященикови та аптикареви, які її особливо зненавиділи. Їх діти, що вчили ся в однїй з нею школї, писали до дому, що ніби вчительку послали на село, аби тільки здихатись з тої школи; що вона й право на вчителюванє дістала тільки через те, що сама ходила до трьох нежонатих вчителів тої школи; що вона й справдї не вірить, анї в Бога, анї в чорта, а про сьвятих угодників таке плете, що ніоднїй порядній людині й не вислухати.

Нема що й казати, що сї брехнї переказували один другому з ріжними додатками, розносили по шинках, кавярнях, крамницях. Були й такі, особливо парубки, що гукали їй під вікнами всяку огиду, писали бридкі листи, загрожуючи, що її виженуть силоміць, коли сама не захоче втікати... А нещасна дівчина, не винна нї сном, нї духом, терпіла, не розуміючи відки береть ся вся та огида, всї ті обмови. Вона бачила, що тільки двоє людий з всього села ставлять ся до неї прихиль-

но: старець Чіку-Нано, такий-же самітний і покинутий всіми, як і вона, та шинкарка, що жалує її, згадуючи свою покійну доньку. Та й сим вона не розказувала про те, що почувало її бідне серденько. Тільки одного разу вона де-що сказала шинкарці про ті прикрости, які їй роблять селяне, — але-ж від того вийшло ще гірше. Шинкарка обурилась і почала лаяти всіх і у-вічі й позаочи за вчительку, і ті, кого образила шинкарка, ще більше почали доїдатись та докучати вчительці і з того часу, їй просто не було проходу.

Коли проминув перший місяць, вона післала Чіку-Нано до уряду по платню, але-ж писар звелів їй сказати: „хай прийде сама, тоді й одбере". І коли вона пішла, то писар, рябий, напастливий парубок, почав залицятись до неї. Він хитро почав роспитувати її про родину, про здоровля, навмисне затримував її в уряді,де крім їх двох на той час не було більш нікого. Вона відповідала коротко: або — ні, або — так... Нарешті писар сказав, що вона дуже вродлива і дуже припала йому до серця. Блїда і обурена, вона схопилась з стільця, а напасник підскочив до неї, обхопив її в свої обійми й поцілував. Дївчина гучно ляснула його в лице і, вирвавшись з його пазурів, вибігла на вулицю.

— Побачиш тепер! Ти в мене з голоду попухнеш, жебрачко! — гукав їй навздогін писар.

Ї справдї він не давав її зароблених гроший: мовляв — нема тепер в касї гроший, прийдете завтра... І так з дня на день. Вчителька просила війта, скаржилась шкільному інспекторови, навіть писала старостї, але з того не було ніякого хісна — її навіть не відповідали.

А тим часом її злиденна одежина почипала дертись: чобітки, що майже ніколи не просихали від болота та снїгу, попоролись; єдина суконна хустка подерла ся... А щодня-ж треба було двічі плентатись до школи...Їй соромно було сидїти на шиї у доброї шинкарки, якій вона не мала чим віддячитись; соромно було дивитись і на Чіку-Нано, що приносив їй що-дня паливо з лїса і наче з жалістю дивив ся на дївчину своїми жовтими очима.

А писареви добре в тямки вбив ся ляпанець вчительки і він уживав всїх заходів, щоб як-небудь пімстити ся на нїй. Виходячи з шинку під чаркою, він гукав під її вікнами соромливі пісні, шпурляв їй снїгом в вікна, гримав у двері.

Дївчина неймовірно мучилась, але що-ж вона могла зробити? Скрившись у куточок, вона сидїла нерухомо і пошепки благала собі смерти.

Якось, одного вечера сидячи так, вчителька почула, що звичайні съпіви писаря нараз припинились; люто загарчала собака і

хтось затупотів від її ґанку. Вона зрозуміла, що то її вартував старець і його пес прогнав волоцюгу — писаря.

Вранці вона спитала Чіку-Нано: „що ти вчора робив біля мого ґанку?“

Той ніяково глянув на дівчину й промурмотів:

— Та нічого не робив... Сидів, та дивив ся на зорі, — а потім, повівши на вчительку своїми жовтими очима, він витяг з під свого дрантя величезний ніж.

— От буде йому, коли повернеть ся ще раз! — гнівно сказав старець, замахуючись ножем і нібп стромляючп його в когось.

— Боже борони! Не роби сього! — перелякалась дівчина.

Старець сховав свій ніж й суворо затопив у землю погляд.

— Спасибі тобі, Нано, — промовила вчителька, — в тебе добре, гарне серце.

Кілька вечерів промпнуло спокійнійше: очевидячкп, писареви не було великої охоти часто зустрічатись з жебраковим собакою.

А тим часом зима ставала все лютійшою. Снігу нанесло стількп, що й проїхати саньми було важко, не кажучп вже проте, що пішки ходити було майже зовсім неможливо. В кімнаті вчительки була така студінь, що вона не спала цілими ночами, а все сиділа біля

вогню. Спасибі, хоч була де-яка работа: не маючи гроший, не відбираючи платні вона мусіла шити біле, плести на продаж панчохи, латати чуже шмате — і сим заробляла 15—28 сантімів за день.

Так минали дні й тижні. Наближалось Різдво...

V.

Минув ще місяць. Писар більше не співав своїх пісень по під вікнами, але-ж не видавав і гроший.

Якось, одної ночи, втомлена денною працею, вона дрімала біля вогню. Коли се несподївано затріщало вікно. Не встигла вона озирнутись, як перед нею стояв навісний писар, величезний чоловяга з блїдим, кривим лицем, жорстокий і страшний. Мов пташка в сїлци, затріпотїла вчителька й раптово схопилась з стільця. Якусь хвилину вони стояли мовчки одно проти другого, а крізь розчинене вікно віяв страшенний вітер і летїла віхола.

— Ну, панї-добродійко, — нарештї прошепотів мов гадюка, писар, — гадаю, що сьогодня тебе ніякий бог не вратує.

Він зачинив вікно, припер з середини внутрішну віконницю і почав наближатись до вчительки.

Геть! Геть відси! — несамовито скрикнула вона, — геть зараз, або я кликатиму помочи...

Писар наче нічого не чув; він обхопив її одною рукою за стан, а другою затулив уста.

Бідна дівчина, мов рибка в сітці, пручалась під його поцілунками, але він держав її міцно. Якось їй пощастило закричати у весь голос. Але вона знесилювалась і почувала, що кілька хвилин ще такої боротьби — й вона впаде непритомною.

В сю мить непомітно розчинились двері і мов кіт, одним скоком, поплїч з дївчиною опинив ся жебрак Нано. Його ніж блиснув перед очима волоцюги, а лютий пес раптом вхопив писаря за ковнїр.

Геть звідси, щоб і духу твого не було,— харчав жебрак, — не то я тобі в мить спущу шкуру. Нано відігнав собаку, — писар, люто зиркнувши на вчительку, пішов до порога, вкусивши собі палець*).

Чіку позамикав віконниці, двері, напоїв дївчину водою і сїв собі в куточок. Вчителька була жовта, як покійник. Очи їй широко розтулились, зіниці горіли, коса впала на плечі.

„Немов збожеволїла“ — міркував сам собі старець. Але помалу-малу дївчина прий-

*) Вкусити пальця — заприсягти пімсту.

шла до тями, тілько все тіло її тремтіло. Цілу ніч доглядав її Чіку-Нано, а вранці побіг до шинкарки, а потім до лікаря, який жив недалеко біля села і давав убогим поради дурно.

— Навряд чи тут допоможуть якісь ліки, — хитав головою лікарь, суворий дідусь, що жив сибі самітно, поховавши дружину й діток. — Тут воздух для вас дуже негарний; треба-б кудись виїхати звідси.

— Але-ж куди? — з розпукою промовила дівчина.

Дідусь довго стояв мовчки, але потім, подавши де-які поради, сказав:

— Коли дозволите, то я спробую: може мені й пощастить ся відшукати для вас посаду десь на півдні, біля моря. Втік не втік — а побігти можна, — і він швидко вийшов з хати.

І ся надія, яку подав лікар, мов промінь обняла всю душу сердешної сироти; се були найкрасші ліки, які тільки й можна було дла неї вигадати.

Правда, богато ще тижнів довело ся їй чекати звісток, богато ще лиха довело ся зазнати, та за те-ж було хоч що небудь в далечині. А тим часом по селу пішли знову про неї нові чутки. Хтось бачив, як до неї вікном ліз якийсь парубок: хто саме — того не знали, але-ж бачили й те, що через якийсь час він виходив з її хати. Побожні селянки підня-

ли ґвалт і перестали пускати до школи своїх дівчаток, де така „паскуда“ вчителькою. Аптикар з сьвящеником негайно написали доніс інспекторови, і хоча тому не було часу відповідати на просьби вчительки про гроші, за те у відповідь на доніс, — зараз же прийшов приказ „зробити найпильнійше слідство про вчинки та поведінку сільської вчительки“. До сього-ж часу її стара одежина вже обносилась та пошматала ся так, що їй соромно було вийти в неділю до церкви, де її оглядали з усіх боків. І за се її називали безбожницею. Та крім того її обвинувачували в тім що вона не вміє навчати дітий, негарно поводить ся, з призирством дивить ся на найповажнійших селян, часто заходить до шинку, де ночують всякі візники, бродяги та жебраки і, нарешті в тім, що вона часто хорує та не ходить до школи. Писар, щоб відвести від себе всяке непорозуміне, дав їй нарешті платню, примусивши її написати, нібп вона відібрала його в свій час. Їй, розуміеть ся було однаково, як не написати, аби були гроші. Війт, щоб йому було виплачено за будинки, підписував всі скарги на вчительку, які йому підносили, і навіть від себе додав де-що не на її користь.

Одним словом кождий допомагав, чим міг. І ось, одного дня, в місяцю лютім учительці принесли з староства письмо, в якім повідомляло ся її, що її викинуто з посади „за недбалість, негарне поведене та за при-

хильність до шкідливих думок про віру та державу“.

Чим була шкідлива її віра, в чім виявилось її негарне поведенє? дівчина не розуміла. Вона зрозуміла тільки одно, що вся її провина в тім, що вона самітна і нема кому за неї заступитись. Але куди йти, куди подітись — вона все-ж таки не знала.

Та на щастє швидко зайшов до неї дідусь-лікарь і повідомив, що незабаром буде вільна посада вчительки в невеликім місті, над морем, де живе його заміжна сестра.

— Напевне, там вам буде красше, — додав він, — але-ж глядіть: нікому тут на селі не кажіть про се, бо зараз же туди полетять обмови.

Другого-ж дня після сього вчителька покинула село, де довело ся їй зазнати сліз, муки, лиха та образи. Ще не підвело ся сонце, як вона тою же самою ослицею, що привезла її сюди, виїздила геть. Жебрак Чіку-Нано, що встиг полюбити її всім серцем, ішов з своїм вірним псом, і витирав драним рукавом свитки сльози, що текли з його старечих очий. А добра шинкарка, хлипаючи, приговорювала: „От таке-то! Ніби я вдруге ховаю мою дитину рідненьку, мою Мену!“

Довго вони стояли на горбі, дивлячись, як помалу-малу постать сердешної вчительки

ховала ся перед їх очима в густій ранїшнїй мрацї...

А перед нею лежав довгий, тяжкий шлях, що лежить звичайно перед тими жінками, які хотять тільки честною працию жити свій вік; шлях, що найчастійше доводить їх до передвчасної могили.

